

Plan 2020

Tijd om te kiezen!

Financieel-economisch kader D66

1. Anders. JA. D66

We willen het anders

We staan voor een keuze. Blijven we leven in het verleden of stappen we in de toekomst? Houden we krampachtig vast aan 20e eeuwse verworvenheden of gaan we zelfbewust de uitdagingen van de 21e eeuw aan? En dat zijn er nogal wat. Niet alleen de financiële crisis. Ook klimaat, energie, voedsel en armoede. Blijven we navelstaren en achterom kijken of staan we op en pakken we aan?

D66 wil vernieuwen, hervormen en investeren. Transformeren naar een nieuw zelfbewustzijn, persoonlijk en maatschappelijk. Want wat gebruikelijk en gewoon is werkt niet meer. We willen dat mensen hun eigen kracht ontdekken. Zoveel mogelijk zelf doen. En het dan pas aan een ander of aan de overheid vragen. Zo ontwikkelen we ons van een verzorgingsstaat naar een ontplooiingsmaatschappij.

D66 is van nature optimistisch. We vertrouwen op de eigen kracht van mensen. Het beste onderwijs en volop ruimte voor ondernemerschap zijn de sleutels naar meer werk, welvaart en geluk. D66 wil dat elk mens een eerlijke kans krijgt om mee te doen. We willen dat mensen weerbaarder en zelfstandiger worden. Dat maakt de samenleving sterker.

Anders. Ja. D66

Nederland is in de wereld één van de beste plekken om te leven en te werken. De kracht van de Nederlandse economie ligt al sinds de Gouden Eeuw buiten onze landsgrenzen. Wij verdienen het grootste deel van onze welvaart in het buitenland. D66 kijkt vol vertrouwen, met een open blik naar de wereld. Omdat we door ons verleden weten dat daar de kansen liggen voor de toekomst. Nederland moet in 2020 nog steeds tot de beste economieën van de wereld behoren. Door de stilstand van de afgelopen jaren zakken we weg op de internationale lijstjes. Dat moet anders. Geen middelmaat, maar een toppositie op gebied van kennis en innovatie.

Een open economie vraagt ook om een flexibele arbeidsmarkt met gelijke kansen voor iedereen. Een arbeidsmarkt waar je een leven lang meedoet. Dat is van groot belang voor ieders persoonlijke ontwikkeling. Want werk is integratie, werk is emancipatie, werk is zelfstandigheid. Werk moet maximaal gestimuleerd worden, dus werk moet lonen.

Solide overheidsfinanciën vormen een voorwaarde voor economische ontwikkeling. We moeten de lasten van de crisis eerlijk verdelen over verschillende generaties. D66 streeft naar een duurzame en toekomstbestendige economie. Dit betekent ook dat mensen zich bewust worden van de werkelijke kosten van economische activiteiten voor ons milieu en onze leefomgeving. Vergroening van het belastingstelsel zorgt ervoor dat de vervuiler betaalt.

Nederland staat voor een moeilijke opgave. We kampen met een enorme staatsschuld en met een jaarlijks tekort op de begroting: de Nederlandse staat geeft ruim 30 miljard meer uit dan dat het binnenkrijgt. Bovendien zullen de kosten voor AOW en zorg de komende jaren fors stijgen, terwijl de aardgasinkomsten geleidelijk wegvallen. Daarbij hebben de afgelopen drie jaren van besluiteloosheid ons land stil gezet. Het ontbrak aan durf en ambitie om problemen echt aan te pakken, terwijl juist nu hervormingen nodig zijn om ons land weerbaar te maken in een veranderende wereld. Andere landen ontwikkelen zich razendsnel. In India

studeren nu jaarlijks meer jongeren af aan universiteiten dan in heel Europa. China is een economische wereldmacht geworden. De Verenigde Staten, en dichterbij huis landen als Duitsland en Denemarken, investeren structureel meer in kennis en onderwijs.

Nederland kan niet achterblijven, urgentie is geboden. D66 werkt langs drie lijnen: investeren, hervormen en bezuinigen. De overheidsfinanciën moeten binnen twee kabinetsperiodes weer op orde zijn. Dat vraagt om duidelijke keuzes. En dat biedt kansen. Kansen om het nu echt anders te gaan doen. Kansen om Nederland weer in z'n vooruit te zetten. Kansen om onze economie duurzaam te vernieuwen en onze arbeidsmarkt en woningmarkt te hervormen. Kansen om het vertrouwen in de financiële sector te herstellen. Kansen om met investeringen in kennis en onderwijs ons potentieel beter te benutten en daarmee onze positie in de wereld te verbeteren.

Wat wil D66?

In de periode tot aan 2015 verbetert D66 de overheidsfinanciën met €15 miljard. Hiermee zet D66 een forse stap richting een evenwichtige begroting. Maar dit is nog niet voldoende. D66 streeft naar een overschot op de begroting in 2020. Om dit te bewerkstelligen voert D66 een aantal hervormingen geleidelijk over een langere periode door. Concrete voorbeelden zijn de geleidelijke aanpassing van de hypotheekrenteaftrek (in 22 jaar) en de stapsgewijze verhoging van de AOW-leeftijd naar 67 jaar (in 12 jaar). Op de langere termijn bedraagt de omvang van de totale hervormingsagenda €29 miljard. Hiermee bereikt D66 houdbare overheidsfinanciën na 2020: we schuiven geen rekening door naar de toekomst. Centraal staan vijf speerpunten: onderwijs, werken, wonen, duurzaamheid en kwaliteit van overheid en bestuur.

1. Investeren in onderwijs, onderzoek en innovatie

Bij D66 staat onderwijs op één. Goed onderwijs is de basis voor de zelfontplooiing van ieder individu en voor de toekomstige welvaart en het welzijn van Nederland. D66 wil, juist in deze economisch moeilijke tijden, investeren in onderwijs en kennis, omdat dit de beste belegging is voor de toekomst. Investeren in de opleiding en de arbeidsvoorwaarden van docenten, in voor- en vroegschoolse educatie, in vermindering van schooluitval en in kennis en innovatie. Zodat ieder individu de kans krijgt het beste uit zichzelf te halen. Een leven lang.

D66 investeert structureel €2,5 miljard extra in het onderwijs.

2. Naar een dynamische arbeidsmarkt

De komende jaren zullen we slimmer, langer en flexibeler moeten gaan werken, met een hogere toegevoegde waarde. Immers, steeds minder werkenden zullen de oude dag van steeds meer gepensioneerden moeten betalen. We hebben iedereen nodig. Door verhoging van de AOW-leeftijd, met twee maanden per jaar, naar 67. Door een modern ontslagrecht. Door een kortere, maar hogere WW. Door te blijven investeren in kennis en vaardigheden van werknemers. Door een gelijk speelveld te creëren voor insiders en outsiders. Door te stoppen met dure, maar nauwelijks effectieve re-integratietrajecten. En door de belastingen in de onderste belastingsschijven te verlagen. Want werk moet lonen.

Door dit pakket steunt D66 de economische groei en verbeteren de overheidsfinanciën in 2015 met bijna €1,5 miljard en op de lange termijn met €6 miljard.

3. Woningmarkt van het slot

De woningmarkt zit op slot. Te veel mensen wonen niet zoals ze zouden willen. D66 gaat hervormen. Het uitgangspunt van D66 is een goede, bereikbare woning voor iedereen. Daartoe zijn hervormingen op zowel de huur- als de koopmarkt noodzakelijk. Minder overheidssturing, dat wil zeggen minder regels en subsidies, en

meer concurrentie. Een jaarlijkse inkomenstoets voor huurwoningen gaat 'scheefwonen' tegen en bevordert doorstroming. Het geleidelijk inperken en rechtvaardiger maken van de hypotheekrenteaf trek bevordert de solidariteit en remt het prijs- en schuldopdrijvend effect van de huidige regeling. Huurliberalisatie zorgt voor meer doorstroming en kortere wachtlijsten. En kleinere woningcorporaties versterken hun publieke taak en stoten commerciële activiteiten af. Zo maken we de woningmarkt weer bewoonbaar.

Door de hervorming van de woningmarkt verbetert D66 de overheidsfinanciën in 2015 met bijna €1,5 mrd en op de lange termijn met circa €7,5 mrd.

4. Naar een duurzame samenleving

Voor D66 geldt: je laat je land na zoals je het aantrof, en liefst iets beter. Ook generaties na ons hebben recht op een schone leefomgeving en een duurzame energievoorziening. Het echeq van Kopenhagen heeft de noodzaak tot harde, internationale afspraken met betrekking tot duurzame energieproductie verder vergroot. Maar ook mensen zelf moeten zich meer bewust worden van hun eigen gedrag. Door energiebesparing. Door een 'kiloknallertax', een extra belasting op vlees. Door het bezit van een auto goedkoper, maar het gebruik ervan duurder te maken. Door extra investeringen in het openbaar vervoer. En dit alles onder het motto: de vervuiler betaalt. D66 gaat daarom verder met het vergroenen van de belastingen en het verduurzamen van onze infrastructuur en energievoorziening.

Door deze maatregelen verbeteren de overheidsfinanciën in 2015 met €2,5 miljard en op de lange termijn met €3,5 miljard.

5. Kwaliteit van overheid en bestuur

De overheid is er voor u, niet andersom. Met die gedachte is D66 ruim veertig jaar geleden opgericht. En nog steeds is deze gedachte actueel. D66 staat voor een beter en efficiënter openbaar bestuur. Met minder ministeries, door het samenvoegen van departementen. Met minder bestuurslagen, door provincies en waterschappen te laten opgaan in landsdelen. Met minder bureaucratie. Alleen zo kan de overheid haar status als betrouwbare partner herwinnen.

Door het openbaar bestuur efficiënter en beter te maken, bespaart D66 ruim € 3,5 mrd in 2015 en € 4 mrd structureel.

Naast deze vijf speerpunten zullen meer keuzes gemaakt moeten worden. Voor meer concurrentie en efficiency in de zorg waarbij van mensen een grotere eigen bijdrage wordt gevraagd. Voor meer internationale samenwerking met onder andere EU-ambassades. Voor een herstructurering van de krijgsmacht. Voor minder traditioneel gezinsbeleid. En voor een lagere rijksbijdrage aan gemeenten en provincies als onvermijdelijk gevolg van de verslechterende overheidsfinanciën. In totaal bezuinigt D66 door deze maatregelen ruim €8,5 miljard in 2015 en ruim €10,5 miljard structureel.

Financieel kader 2011-2020

In dit document presenteert D66 het financieel-economisch kader voor de komende jaren¹. In de volgende hoofdstukken wordt achtereenvolgens ingegaan op de uitgangspunten van het financieel-economische beleid (hoofdstuk 2), de vijf speerpunten (hoofdstuk 3), overige financiële maatregelen (hoofdstuk 4) en, tot slot, een totaaloverzicht van het financiële kader (hoofdstuk 5).

¹ Dit plan zal aan het CPB worden aangeboden voor doorrekening. De bedragen zijn onder voorbehoud van deze doorrekening.

2. Uitgangspunten voor een gezond financieel beleid

D66 hanteert de volgende uitgangspunten voor financiële beleid in de komende jaren:

- D66 hecht aan **financiële duurzaamheid**. We hebben oog voor de rechtvaardige verdeling van lasten en lasten over generaties. D66 wil daarom de overheidsfinanciën in twee kabinetsperiodes weer duurzaam onder controle hebben. Uitgangspunt is dat we in 2020 een overschot op de begroting hebben én dat de overheidsfinanciën weer houdbaar zijn. De begroting moet in 2015 weer richting evenwicht worden gebracht, ook met het oog op de afspraken die we in Europa hebben gemaakt.
- D66 wil **slim hervormen en bezuinigen**. Hervormingen en bezuinigingen zijn noodzakelijk en onvermijdelijk. Door de maatregelen slim vorm te geven, kunnen we gezond financieel beleid combineren met het sterker maken van onze economie. Zo zorgen we er voor dat we ook in de toekomst voldoende handen aan het bed en leraren voor de klas hebben en dat de overheid effectiever werkt. Door de hervormingen geleidelijk in te voeren, voorkomen we dat het economische herstel in de knop wordt gebroken. De economie zal door de D66-hervormingen sterker uit het dal komen.
- D66 wil **investeren in het menselijk kapitaal**. D66 wil mensen stimuleren om in zichzelf te blijven investeren. Door de fundamenten voor ondernemerschap en zelfredzaamheid te leggen maken we niet alleen de overheidsfinanciën maar ook de fundamenten onder onze maatschappij steviger. Daarom wil D66 extra investeren in onderwijs, onderzoek en innovatie.
- D66 is **terughoudend met lastenverzwaringen**. Voor het groeivermogen van onze economie op de langere termijn vindt D66 het onwenselijk dat we onze economie frustreren met hogere lasten. Er is echter geen taboe op gerichte lastenverzwaring, vooral wanneer dit bevordert dat 'de gebruiker betaalt' of 'de vervuiler betaalt' en we mensen stimuleren om hun gedrag te veranderen. D66 is dan ook voorstander van het verder **vergroenen van ons belastingstelsel**, via hogere belastingen op milieuvervuilend gedrag. Tegelijkertijd vindt D66 dat **werken moet lonen**. Daarom verlichten wij de lasten op arbeid, vooral voor de lagere inkomens. Dit stimuleert meer mensen om actief te worden op de arbeidsmarkt, vergroot de economische zelfstandigheid en bevordert de integratie.
- D66 wil **dynamische en concurrerende markten**: onze welvaartsgroei is gebaat bij goede marktwerking en concurrentie. Marktwerking dus als middel, niet als doel. Een sterke markt heeft een sterke overheid nodig die de randvoorwaarden zet en effectief toezicht houdt.
- D66 staat voor een goede kwaliteit van de **publieke dienstverlening en een solide sociaal vangnet voor diegene die dit het hardst nodig hebben**. Dit betekent noodzakelijke zorg voor zieken en een gegarandeerd minimuminkomen voor de zwakkeren in de samenleving.
- D66 wil een **krachtig openbaar bestuur met minder bestuurlijk drukte**. Door de bestuurlijke drukte tussen overheidslagen te verminderen kan de dienstverlening aan de burgers worden verbeterd en tegelijkertijd efficiënter worden gewerkt.
- D66 wil het **trendmatige begrotingsbeleid** handhaven: er is een vast plafond voor de overheidsuitgaven en de overheidsinkomsten ademen mee met de conjunctuur. Hierdoor heeft de overheid een stabiliserende werking op de economie.

3. Vijf speerpunten van D66

D66 wil de komende jaren hervormen, investeren én bezuinigen. Centraal daarbij staan de vijf speerpunten:

1. Investeren in onderwijs, onderzoek en innovatie
2. Dynamische arbeidsmarkt: van baan zekerheid naar werk zekerheid
3. Woningmarkt van het slot
4. Naar een duurzame samenleving
5. Kwaliteit van overheid en bestuur

In dit hoofdstuk worden de vijf speerpunten langsgelopen.

Speerpunt 1: Investeren in onderwijs, onderzoek & innovatie

Voor D66 zijn onderwijs, onderzoek en innovatie de pijlers onder de kenniseconomie en daarmee belangrijke bronnen van welvaart. De groei van de productiviteit is dé motor van de economie op langere termijn. Dit betekent dat we talent beter moeten benutten, creativiteit moeten aanboren en slimmer moeten werken. D66 wil daarom € 2,5 miljard extra investeren in goed onderwijs, onderzoek en innovatie.

Gelijke startkansen in het onderwijs

Het onderwijs slaagt er op dit moment onvoldoende in de ongewenste verschillen kleiner en excellentie te bevorderen. De schoolcarrière van te veel kinderen begint met een achterstand. Deze wordt vaak niet meer ingelopen. Elke leerling verdient gelijke kansen op goed onderwijs. D66 wil optimale talentontwikkeling en diversiteit in het onderwijs. Ieder individu moet zich op zijn eigen niveau, op zijn eigen manier en in zijn eigen tempo kunnen ontwikkelen. Mensen hebben verschillende talenten en verschillende capaciteiten. D66 wil startverschillen minimaliseren en talentontwikkeling optimaliseren. Dat vraagt om maatwerk.

Verbetering van kwaliteit van het onderwijs: investeer in leraren

Docenten zijn bepalend voor het onderwijsresultaat. Onbevoegde docenten, lesuitval en 'ophokuren' zijn in de ogen van leerlingen en hun ouders terecht grote knelpunten. Bovendien staat Nederland aan de vooravond van een groot tekort aan goede leraren door pensionering. In het voortgezet onderwijs gaat in de komende 6 jaar 60% van alle docenten met pensioen. Daarnaast is de bestaande onderwijsfinanciering erg gecompliceerd, wat leidt tot regeldruk, bureaucratie en onvoldoende prikkels voor excellentie.

Betere doorstroming beroepsonderwijs en leven lang leren

Goed beroepsonderwijs dat ieders talenten optimaal ontwikkelt is voor Nederland van groot belang. Het levert vakmensen af voor de arbeidsmarkt en is via doorstroom naar het hbo een belangrijke potentiële bron voor toekomstige hoger opgeleiden. Op dit momenten zijn er honderden opleidingen, die niet altijd even goed aansluiten op vervolgopleidingen. Daarnaast verlaten nog te veel jongeren hun opleiding zonder diploma. Niet alleen voor henzelf, maar ook voor de samenleving als geheel, een gemiste kans. En van de jongeren die wel een opleiding afronden, sluit het diploma dikwijls niet aan op de vraag van de markt. Dit moet en kan beter! Ook na afronding van een opleiding is voortdurende scholing noodzakelijk. Om als werknemer flexibel te blijven in een wereld die verandert, is voortdurende om- en bijscholing nodig. Leren is een levenslang proces: wat je op je twintigste leert, kan op je dertigste al achterhaald zijn. Een leven lang leren houdt je een leven lang scherp en aantrekkelijk op een arbeidsmarkt in beweging.

Betere aansluiting hoger onderwijs, onderzoek en innovatie

Innovatie en ondernemerschap zijn de motor van onze economie. De aanvoerleiding van kennis, kenniswerkers en ondernemers is echter dichtgeslibd: veel goede maar weinig excellente studenten, vele maar kleine

onderzoekfondsen, talrijke maar weinig effectieve subsidieregelingen voor innovatief ondernemerschap en veel aanbodgerichte maar weinig vraaggedreven bestuurs- en beleidsorganen en instellingen. Versnippering en nivellering belemmeren het kennispotentieel. D66 wil dat hoger onderwijs, onderzoek en het bedrijfsleven beter op elkaar gaan aansluiten en dat excelleren wordt gestimuleerd.

Wat wil D66?

- *Investeren in gelijke startkansen in het onderwijs:* D66 wil een leerrecht voor kinderen vanaf 2,5 jaar en daarmee ouders stimuleren hun kind te laten deelnemen in voor- en vroegschoolse educatie (vve). Kinderen hebben vanaf 2,5 jaar recht op school, zeker wanneer zij een taalachterstand hebben. D66 wil daarnaast extra geld reserveren voor scholen waar voor- en naschoolse opvang wordt gecombineerd met een breed aanbod van activiteiten nabij de school (brede scholen). Hiervoor kunnen ook de bestaande reserves van scholen worden aangewend (zie ook rapport van de Commissie Don).
- *Investeren in de kwaliteit van de leraren:* D66 wil extra geld voor de lerarenopleidingen en voor bijscholing om de kwaliteit van leerkrachten op peil te brengen en te houden. Daarnaast wil D66 extra geld voor leraren die les geven in moeilijker omstandigheden en extra geld voor beginnende leraren met een wetenschappelijke opleiding. D66 wil extra conciërges op scholen, om de leraren te ondersteunen op school. D66 wil extra geld beschikbaar stellen voor schoolleiders van basisscholen en voor (team)beloningen bij goede resultaten van schoolexamens en goede inspectierapporten over de kwaliteit van het onderwijs. Ook door de bestaande overheidsfinanciering te hervormen wil D66 het onderwijsbudget slimmer en prestatiegericht besteden.
- *Betere doorstroming beroepsonderwijs en leven lang leren:* D66 wil de kwaliteit van vakopleidingen verbeteren en de aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt verbeteren, bijvoorbeeld via stages en betere samenwerking tussen VMBO en MBO. D66 wil daarnaast extra geld voor coaches/conciërges in het voortgezet onderwijs op schooluitval tegen te gaan. Tot slot wil D66 blijven investeren in de inzetbaarheid van werknemers door op tijd om- en bij te scholen. Daarom pleit D66 voor het fiscaal stimuleren van scholing, en het daadwerkelijk benutten van de sectorale scholingsfondsen.
- *Betere aansluiting hoger onderwijs, onderzoek en innovatie:* D66 wil extra geld investeren in meer R&D-onderzoek naar maatschappelijke uitdagingen als duurzaamheid en gezondheidszorg. D66 vindt dat 'Centers of Excellence', zoals de 'food valley' rond de Universiteit Wageningen en de technologie rondom de Universiteit Eindhoven verder moeten worden versterkt. Om meer focus aan te brengen in het innovatiebeleid, wil D66 minder subsidieregelingen en het bestaande geld gericht inzetten. D66 wil dat publiek en privaat meer samen werken op innovatieterrein, bijvoorbeeld via meer garantieregelingen.
- *Scholen richten op kerntaken:* Scholen moeten zich moeten richten op hun belangrijkste taak: het geven van goed onderwijs. Daarom wil D66 de maatschappelijke stages van Balkenende-IV terugdraaien, net als de gratis schoolboeken. Dit geld komt ten goede aan de kwaliteit van het onderwijs.

Tabel 1: Onderwijs, onderzoek en innovatie (in mln, + = intensivering, -/- = ombuiging)

	2015	Structureel
Investeren in onderwijs, onderzoek en innovatie	2800	2800
w.v. investeren in gelijke startkansen in het onderwijs (VVE en brede scholen)	500	500
w.v. investeren in de kwaliteit van de leraren (betere beloning, conciërges, scholingsfonds)	1500	1500
w.v. Betere doorstroming beroepsonderwijs en leven lang leren	500	500
w.v. Betere aansluiting hoger onderwijs, onderzoek en innovatie	300	300
Scholen richten zich op kerntaken (maatschappelijke stages en gratis schoolboeken)	-300	-300
Totaal	2500	2500

Speerpunt 2: Naar een dynamische arbeidsmarkt

Werk is een belangrijke manier om voor jezelf te zorgen, jezelf te ontplooien en mee te doen in de maatschappij. Werk is ook integratie, werk is emancipatie en participatie. En met een vergrijzende bevolking hebben we iedereen de komende jaren ook hard nodig. Voor D66 heeft ‘werk voor iedereen’ dus de hoogste prioriteit. Helaas is vooral bij zwakkeren en nieuwkomers in de samenleving de werkloosheid vaak hoog. Soms door eigen beperkingen maar dikwijls ook door bestaande structuren. De werknemer met een vast contract heeft een hoge ontslagbescherming, een lage baanmobiliteit en een hoge mate van inkomenszekerheid. Wat overblijft is een starre arbeidsmarkt die mensen uitsluit in plaats van insluit. D66 staat voor een arbeidsmarkt waar voor iedereen plek is en ieder individu gelijk behandeld wordt, oude en nieuwe Nederlanders, jong en oud, insiders en outsiders. Kortom: een dynamische arbeidsmarkt.

Activerende arbeidsmarkt: van baanzekerheid naar werkzekerheid

Om de doorstroming op de arbeidsmarkt te verbeteren en een hogere participatie te bewerkstelligen, is een omslag nodig: niet de verzekering tegen inkomensverlies moet centraal staan, maar de zekerheid dat mensen desgewenst aan het *werk komen en blijven*. Dit betekent dat de sociale zekerheidsregelingen meer op activering moeten zijn gericht en dat mensen blijven investeren in hun inzetbaarheid, via opleidingen en trainingen. Een leven lang. Hier ligt een gedeelte verantwoordelijkheid voor werknemers, werkgevers en de overheid. De afhankelijkheid van regelingen en instanties moet worden verminderd. En wie tijdelijk werkloos is, kan natuurlijk rekenen op een sociaal vangnet, dat functioneert als een springplank die activeert.

Langer leven, langer werken, langer leren

Het aantal 65-plussers verdubbelt bijna van 2,4 miljoen nu naar 4,5 miljoen in 2040. De toenemende vergrijzing legt een extra druk op de arbeidsmarkt. Op dit moment is de werkloosheid nog hoog, maar dit gaat de komende jaren veranderen. De beroepsbevolking zal de komende jaren teruglopen waardoor er juist tekorten zullen ontstaan, in het bijzonder in de zorg en het onderwijs. Ook nemen de kosten van de vergrijzing sterk toe en moeten die door een steeds kleinere groep werknemers worden opgebracht. We zullen daarom langer moeten werken. Dat kan alleen door een leven lang te leren.

Werken moet lonen

Meer (uren) werken moet lonen. D66 wil de belastingtarieven voor – met name – de lagere inkomens verlagen. Dit leidt tot meer werkenden en meer uren werk. Juist door werk aan de onderkant te stimuleren, kunnen we ook de huidige ‘outsiders’ (de mensen die nu nog niet actief zijn op de arbeidsmarkt) een prikkel geven om zich aan te bieden. Ook voor zelfstandigen wil D66 werken aantrekkelijker maken.

Wat wil D66?

- *Activerend arbeidsmarktbeleid:* D66 wil doorstroming verbeteren door modernisering van het ontslagrecht, verkorting maar verhoging van WW-duur en -hoogte, afbouw van overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting zonder uitzonderingen, een meer activerende Wajong en een besparing op de niet-effectieve re-integratietrajecten.
- *Langer leven, langer werken, langer leren:* D66 verhoogt de AOW-leeftijd met 2 maanden per jaar. Op de langere termijn wordt de AOW-leeftijd gekoppeld aan de stijging van de gezonde levensverwachting. Om de arbeidsparticipatie van ouderen te verhogen worden leeftijdsgebonden 'ontziemaatregelen' in CAO's afgeschaft, en terugschakelen bespreekbaar gemaakt, zowel in loon als in uren. Om mensen aan het werk te helpen en houden, moeten we blijven investeren in de inzetbaarheid van werknemers door op tijd bij en om te scholen.
- *Werken moet lonen:* D66 wil de belastingtarieven in de eerste en tweede schijf verlagen en de inkomensafhankelijke arbeidskorting verhogen met € 2,5 miljard. Dit leidt tot meer (uren) werken. Daarnaast wil D66 het zogenoemde uren criterium aanpassen, waardoor zelfstandigen sneller in aanmerking komen voor een belastingaftrek. Deze lastenverlichting wordt deels gefinancierd door (milieuvriendelijke) consumptie zwaarder te belasten (zie speerpunt 4).

Tabel 4: Arbeidsmarkt en Sociale Zekerheid (in mln, + = intensivering, -/- = ombuiging)

Maatregel	2015	Structureel
Activerende arbeidsmarkt (ontslag, WW, Wajong, re-integratie, aanrechtsubsidie)	-2500	-2500
Langer leven, langer werken (verhoging AOW-leeftijd)	-1500	-6000
Meer werken moet meer lonen (verlaging belastingen, zelfstandigen)	2500	2500
Totaal	-1500	-6000

Speerpunt 3: Woningmarkt van het slot

Een goede woning voor iedereen. De woningmarkt is de afgelopen decennia volledig op slot geraakt. Dit geldt zowel voor de huur- als voor de koopmarkt. Hierdoor krijgen starters op de woningmarkt geen kans om een goed huis te huren of te kopen en zitten mensen vast in hun woning. De prijzen van koopwoningen zijn in de afgelopen decennia fors gestegen en de gemiddelde starter kan zich geen koophuis veroorloven. Daarnaast kampt Nederland met een woningvoorraad die niet voldoet in kwantiteit en kwaliteit. Het gebrek aan toegang en aan doorstroming leidt niet alleen tot maatschappelijke onvrede, maar ook tot economische schade.

Om de woningmarkt structureel van het slot te halen, zijn volgens D66 grootschalige hervormingen noodzakelijk. Zowel de huur- als de koopmarkt moeten worden hervormd. Dus niet alleen de hypotheekrenteaftrek en de overdrachtsbelasting, of alleen de huurtoeslagen en de huurregulering, maar het geheel. Het vergt eveneens een ander ruimtelijk orderingsbeleid, een beleid dat gericht is op minder overheidsingrijpen. Opdat vraag en aanbod beter op elkaar aansluiten en doorstroming op de woningmarkt wordt bevorderd.

Koopmarkt

Het systeem van de hypotheekrenteaftrek leidt er toe dat de subsidie van de overheid – relatief en absoluut – toeneemt met de stijging van het inkomen. Tegelijkertijd zorgt het ervoor dat Nederlandse gezinnen hoge hypotheekschulden hebben en weinig aflossen. D66 wil dat het systeem weer doet waarvoor het is bedoeld: het stimuleren van het kopen van een eigen huis. De subsidie zal meer gericht worden ingezet, waardoor vooral starters profijt hebben van de regeling.

In onze voorstellen hanteren wij een aantal uitgangspunten. Allereerst voeren wij wijzigingen geleidelijk en voorspelbaar door om onrust op de woningmarkt te voorkomen. Ten tweede willen wij af van de perverse prikkel om met zo veel mogelijk schulden en een zo laag mogelijke aflossing een huis te financieren. Ten derde willen we de bevoordeling van mensen met hoge inkomens geleidelijk afbouwen. De hypotheekrenteaftrek is niet bedoeld voor inkomenspolitiek. Tenslotte streven wij uiteindelijk naar een versimpeling van de regels.

Huurmarkt

Door de grote regulering en de doelstellingen die aan de sociale huursector zijn verbonden, is ook de huurmarkt op slot gegaan. Sociale huurwoningen zijn gesubsidieerd, waardoor mensen niet de werkelijke prijs betalen voor hun woning. Dit betekent bijvoorbeeld dat een sociale huurwoning in het gewilde centrum van Amsterdam net zo duur is als een zelfde woning in de buitenwijken van de stad. Daarnaast bestaat er in Nederland nauwelijks een huurmarkt voor huizen in de vrije markt; of er zijn sociale huurwoningen of er zijn heel dure huurwoningen. Het middensegment ontbreekt in Nederland. De gevolgen zijn bekend: stagnatie op de woningmarkt, lange wachtlijsten, illegale onderverhuur en tegelijkertijd het achterblijven van de bouw van nieuwe en goede (sociale) huurwoningen. Voor de starters op de huurmarkt (de outsiders) is het heel lastig om een goede woning te vinden. Maar ook de mensen die al huren, kunnen hun positie maar moeilijk verbeteren en stromen niet door naar betere woonruimte.

Wat wil D66

- *Koopmarkt:* D66 stelt een geleidelijke hervorming van de hypotheekrenteaftrek voor. Dit resulteert na 22 jaar in een stelsel waarbij we fiscaal uitgaan van een aflossing van elke hypotheek in 30 jaar en waarbij alle inkomensgroepen tegen hetzelfde percentage van 30% de hypotheekrente mogen aftrekken. Tot 2015 levert deze maatregel € 300 mln op. D66 houdt daarmee rekening met overgangsregelingen voor bestaande hypotheekvormen.
 1. Hypotheekrenteaftrek gaat uit van een lineaire aflossing. Op dit moment is er een 'boete' op het aflossen van een hypotheek. Met elke aflossing daalt immers de hoofdsom waarover fiscaal aftrekbare rente wordt betaald. D66 wil zich niet mengen in de wijze waarop mensen hun hypotheek structureren. Maar wij willen wel af van prikkels die leiden tot minder aflossen of tot hypotheekvormen met maximale schulden. Bij de renteaftrek gaan wij daarom uit van een aflossing in dertig jaar. Elk jaar daalt de som waarover rente afgetrokken mag worden met 3,3%. Fiscaal nemen wij daarmee een lineaire aflossing in dertig jaar aan. Dit stimuleert sparen en niet het hebben van schulden. Hierdoor is de 'Wet Hillen' op termijn niet meer nodig. Bij de invoering van deze hervorming houden wij rekening met de kosten van overgangsregelingen naar nieuwe hypotheekvormen.
 2. Gelijk trekken hoogste belastingtarieven voor hypotheekrenteaftrek. Om de fiscale bevoordeling van huizenbezitters met hoge inkomens geleidelijk te verminderen wordt over een periode van tien jaar het toptarief waartegen kan worden afgetrokken, nu 52%, jaarlijks met een procent verminderd. Over tien jaar is daarmee het maximale belastingtarief waartegen hypotheekrente kan worden afgetrokken teruggebracht tot 42%. Deze geleidelijke aanpassing draagt bij aan duurzame overheidsfinanciën op de langere termijn, maar voorkomt ongewenste korte termijn effecten voor de financiën van woningbezitters. Wanneer na tien jaar de woningmarkt inderdaad gezonder is, volgt een laatste verandering. In twaalf opvolgende jaren daalt het hoogste aftrektarief van 42% telkens met een procent, tot uiteindelijk (vanaf nu na 22 jaar) 30%. Een tarief dat dan geldt voor iedereen en dat vergelijkbaar is met de aftrekbaarheid van een lening. Daarmee wordt de fiscale behandeling nog eerlijker en simpeler uit te voeren. Deze hervormingen gelden voor bestaande en nieuwe hypotheekvormen. Dat moet, want anders gaat de woningmarkt op slot.

- *Huurmarkt: gesubsidieerde woningen worden via het hervormd puntensysteem herbeoordeeld. Bij de waardering van gesubsidieerde woningen wordt beter gekeken wat het woongenot is van de woning en woonomgeving. Scheefwonen wordt aangepakt door invoering van een jaarlijkse inkomenstoets. Op het moment dat mensen in staat zijn om een hogere huur daadwerkelijk te betalen, dan kan ook de subsidie op de woning worden verlaagd. Deze aanpassing wordt geleidelijk ingevoerd. Zo komen we geleidelijk tot een meer rechtvaardige situatie, die bovendien meer stimulansen geeft om nieuwe betaalbare huurwoningen te bouwen.*

Tabel 5: Woningmarkt uit het slot (in mln, + = intensivering, -/- = ombuiging)

	2015	Structureel
Hervormen koopmarkt (hervorming hypotheekrenteaftrek, op lange termijn afschaffen 'Hillen')	-300	-6000
Hervormen huurmarkt (huurliberalisatie, aanpak scheefwonen)	-1000	-1500
Totaal	-1300	-7500

Speerpunt 4: Naar een duurzame economie

Om ook in de toekomst duurzame economische groei te behouden, is gedragsverandering in onze omgang met natuur en milieu en in onze energieconsumptie noodzakelijk. D66 is sterk voor het principe 'de vervuiler betaalt'. Dat geldt op alle niveaus: voor het individu, voor bedrijven, voor overheden. Het creëren van een gelijk speelveld voor 'vuile' en 'schone' technologieën betekent onder meer dat de maatschappelijke (ecologische) kosten van energieproductie en – gebruik moeten worden toegerekend aan de bron. D66 is sterk voor een actieve rol voor de overheid om de overgang naar een meer duurzame economische structuur in goede banen te leiden. We moeten weg van de vrijblijvende convenanten en intentieverklaringen, en met meer durf en ambitie dwingender afspraken maken. D66 staat sterk voor de belangen van volgende generaties. De aarde is niet van ons. Energiebesparing, duurzame energieproductie en vergroening van onze economie zijn niet alleen noodzakelijk om de aarde in de nabije toekomst leefbaar te houden. Ook de kinderen van de toekomst hebben recht op een schone wereld. D66 wil echte stappen zetten in het verduurzamen van de economie, via energiebesparing en stimuleren van duurzame energie, via het hoger belasten van milieuvervuilende consumptie en via meer duurzame mobiliteit.

Naar een duurzame energievoorziening

D66 ziet dat onze huidige welvaart en economische ontwikkeling vooral gebaseerd zijn op de goedkope beschikbaarheid van olie, kolen en gas. Wij naderen het punt waarop deze belangrijke fossiele energiebronnen uitgeput raken. Bovendien brengen we met het gebruik van deze brandstoffen onomkeerbare en onherstelbare schade toe aan ons leefmilieu, aan het klimaat en aan de biodiversiteit op onze aarde. Toenemende schaarste van essentiële fossiele energiebronnen zal ook leiden tot grotere politieke instabiliteit.

Vergroening van de belastingen

D66 wil de consument meer confronteren met de gevolgen van het eigen gedrag voor natuur en milieu. Ons uitgangspunt is dat 'de vervuiler betaalt'. D66 is voor een verdere vergroening van ons fiscale stelsel. Vergroening zorgt er voor dat burgers en bedrijven meer op zoek gaan naar innovatieve, milieubesparende technologieën en producten. Om de lastendruk niet te veel op te laten lopen is D66 tegelijkertijd voorstander van het verlagen van de belastingen op arbeid. Door deze combinatie van maatregelen wordt milieuvervuilend gedrag duurder, maar houden mensen netto meer over van het loon (zie ook speerpunt 2).

Duurzame mobiliteit

Nederland is een internationaal distributieland. Door veel ondernemers in binnen- en buitenland wordt de Nederlandse infrastructuur echter als onvoldoende aangemerkt. Belangrijkste reden hiervoor is de toenemende filedruk. D66 wil dat de trein werkelijk een aantrekkelijk en concurrerend alternatief wordt voor de auto. Uitgangspunt ook hier: 'de gebruiker betaalt'.

Wat wil D66

- *Naar een duurzame energievoorziening:* D66 wil energiebesparing als hoogste prioriteit stellen, onder meer door hogere belastingen op 'vuile' energie. De lagere tarieven voor grote 'energieslurpers' schaffen we geleidelijk af. Dit remt verspilling en stimuleert de ontwikkeling van duurzame energie. Veel verbetering is mogelijk in de gebouwde omgeving, met name in woningen. D66 wil harde afspraken maken met de woningcorporaties over investeringen in energiebesparing in woningen. Daarnaast wil D66 een Feed-in tarief voor investeringen in duurzame energie. Potentiële investeerders in duurzame energie worden nu nog afgeschrikt door een onaantrekkelijke combinatie van rendement en risico, bureaucratie en onvoorspelbaarheid van de overheid. De financiering van duurzame energie moet voorspelbaar, transparant en simpel zijn. D66 is voor het *Feed-in-Tarief* voor kleinschalige duurzame energieprojecten: een energieproducent ontvangt een vast bedrag voor 20 jaar voor de geleverde energie. Burgers en bedrijven die in projecten investeren moeten meer en langdurige zekerheid hebben, duurzame energie dient voorrang te krijgen op het net. De regeling is nu bedoeld voor zon-PV, wind-op-land, en biogas, maar nieuwe veelbelovende technologieën kunnen in de toekomst ook profiteren. Ook moeten vergunningen eenvoudiger verkregen kunnen worden.

- *Vergroening van de belastingen:* D66 wil dat de vervuiler betaalt, bijvoorbeeld via een hogere belasting op vervuilende auto's, via het beperken van vrijstellingen voor bepaalde milieuvervuilende sectoren, zoals de glastuinbouw, en via de invoering van een 'kiloknallertax' (heffing op niet-biologisch vlees).

- *Duurzame mobiliteit:* Niet het bezit, maar het gebruik van de auto betalen. D66 wil een slimme, groene en eerlijke kilometerheffing. D66 wil de bestaande belastingen op auto's afbouwen zodat mensen niet langer betalen voor het bezit van de auto, maar voor het gebruik er van. D66 wil de kilometerprijzen zo snel mogelijk invoeren, en die ook kunnen differentiëren naar tijd en plaats om automobilisten die niet per se in de spits hoeven te rijden te stimuleren op een ander moment of met een ander vervoermiddel te reizen. Proeven met 'spitsmijden' laten zien dat automobilisten gevoelig zijn voor deze prikkel en hun keuze aanpassen. Daarnaast gaan vuile auto's meer per kilometer betalen dan schone auto's. Doordat vaste belastingen worden afgeschaft blijven de lasten voor de gezamenlijke automobilisten gelijk. Door te starten met rekeningrijden is er minder geld nodig voor de aanleg van wegen. Nu groeit het infrastructuurfonds ieder jaar. D66 wil deze groei verminderen en een deel van dit geld wil D66 investeren in het verbeteren van de kwaliteit van het openbaar vervoer door te investeren in het oplossen van verkeersknelpunten.

Tabel 6: Duurzaamheid (in mln, + = intensivering, -/- = ombuiging)

	2015	Structureel
Duurzame energie (verhoging energiebelasting grootgebruik)	-500	-1000
Vergroening belastingen (rode diesel, kiloknallertax, vrijstelling o.a. glastuinbouw)	-1500	-1500
Duurzame mobiliteit (verminderen groei infrafonds, investeringen openbaar vervoer)	-500	-1000
Totaal	-2500	-3500

Speerpunt 5: Een efficiënter openbaar bestuur

Er heerst in Nederland 'bestuurlijke drukte'. Dit leidt enerzijds tot veel behoefte aan afstemming tussen verschillende overheidslagen en anderzijds tot een onduidelijke verdeling van verantwoordelijkheden (wie is aanspreekbaar?). Dit vermindert de kwaliteit en efficiency van de publieke dienstverlening. D66 gaat uit van een overheid, die haar beperkingen kent, maar goed presteert op kerntaken. Daarvoor is een grondige herziening van de omvang en de taken van de verschillende bestuurslagen noodzakelijk.

Slagvaardig en democratisch openbaar bestuur

D66 wil de slagvaardigheid en bestuurskracht van ons openbaar bestuur vergroten en de bestuurlijke drukte verminderen. De overheid is er voor haar burgers, niet andersom. De bestuurlijke organisatie moet beter aansluiten op de eisen en verlangens van burgers. De omvang, schaal en taken van alle bestuurslagen moeten grondig worden herzien. Bestuurders en volksvertegenwoordigers moeten zoveel mogelijk democratisch gekozen worden.

Continue aandacht voor efficiency en kwaliteit

De overheid moet continue op zoek zijn naar manieren om haar activiteiten doelmatiger en productiever te maken. Ook moet er aandacht zijn voor de regeldruk waarmee burgers en bedrijven worden geconfronteerd. Na de onlangs gepresenteerde 'brede heroverwegingen' wil D66 in 2014 opnieuw onderzoeken hoe de overheidsorganisatie nog doelmatiger en productiever kan werken.

Wat wil D66?

- *Beter middenbestuur - decentralisatie en versterking lokaal bestuur.* De gemeente is voor D66 het eerste gezicht van de overheid, deze moet krachtig en aanspreekbaar zijn. Daarom: versterking van de lokale democratische structuur en een stevige decentralisatie van taken. Wat lokaal kan, lokaal doen. In de komende kabinetsperiode moet het provinciaal takenpakket worden beperkt en is opschaling van de provincies tot landsdelig niveau gewenst. De waterschappen kunnen hier uiteindelijk in opgaan.
- *Organisatie Rijksdienst - minder ministeries, minder ministers, meer efficiency.* Het aantal ministeries kan worden verminderd of ministeries kunnen worden afgeslankt door de decentralisatie van taken en vermindering van de controlelast. Verbetering van de prestaties bij rijkstaken verdient meer aandacht. De uitvoering van grote projecten, ICT projecten, dienstverleningprojecten moet sterk worden verbeterd. Ook de bedrijfsvoering kan verder worden verbeterd, bijvoorbeeld door meer samenwerking. Ook het aantal ministers wordt beperkt. Het maximum zou het aantal ministeries moeten zijn. Ministers kunnen naast het beheer van een beleidsveld van een ministerie ook de politiek verantwoordelijke worden voor een horizontaal project of programma. Daarin kan de samenhang van vraagstukken van een bestuurlijke aanpak worden voorzien. Tenslotte is voortdurende aandacht voor doelmatigheid en effectiviteit in de Rijksdienst noodzakelijk. Door, net als in Australië en Duitsland, een jaarlijkse arbeidsproductiviteitkorting te introduceren, krijgen de ministeries en uitvoeringsorganisaties ieder jaar opnieuw een prikkel om efficiënter te werken. D66 vindt bovendien dat de arbeidsverhoudingen van ambtenaren gelijk moet worden getrokken aan die in de marktsector.
- *Trap-op-trap-af Gemeentefonds/Provinciefonds:* in de huidige systematiek stijgen en/of dalen de rijksbijdragen aan het gemeentefonds en het provinciefonds automatisch mee met de rijksuitgaven. Door de bezuinigingen die D66 voorstelt, daalt de rijksbijdrage automatisch mee.

Tabel 7: Openbaar bestuur (in mln, + = intensivering, -/- = ombuiging)

	2015	Structureel
Beter middenbestuur (minder provincies, betere samenwerking)	-1500	-1500
Organisatie rijksdienst (minder ministeries en ambtenaren, bedrijfsvoering, normaliseren arbeidsverhoudingen ambtenaren)	-1000	-1500
Trap-op-trap-af systematiek Gemeentefonds/Provinciefonds	-1000	-1000
Totaal	-3500	-4000

4. Overige maatregelen

Met de vijf speerpunten is een grote stap gezet richting de invulling van de benodigde 15 mrd in 2015. Maar ook op andere gebieden wil D66 maatregelen nemen.

1. Gezondheidszorg

Voor de komende jaren is een stijging van de kosten van de gezondheidszorg onvermijdelijk. De vergrijzing van de bevolking zorgt voor meer vraag naar zorg en 'handen aan het bed'. Daarnaast leidt de ontwikkeling van de medische technologie tot betere genees- en hulpmiddelen. In de periode 2011-2015 stijgen de kosten voor de gezondheidszorg met 10 miljard per jaar. Het gevolg is dat de premies voor de zorgverzekering de komende jaren fors zullen oplopen. D66 vindt goede gezondheidszorg belangrijk, maar ook dat mensen meer zelf kunnen betalen voor deze zorg. Het huidige beleid is niet houdbaar: het leidt tot een te groot beroep van de zorg op de collectieve middelen. Hervormingen zijn onvermijdelijk.

Wat wil D66

- *Meer efficiency en kwaliteit:* D66 wil de efficiency in de zorg vergroten, door de concurrentie tussen ziekenhuizen te vergroten en ruimte te maken voor innovatie en ondernemerschap. Dit zorgt voor betere kwaliteit en patiëntgerichte zorg. Daarnaast wil D66, in plaats van verdere schaalvergroting en fusies van instellingen en verzekeraars, een snelle uitbreiding en financiering van zorgnetwerken, zoals nu bestaat voor parkinsonpatiënten. Dit levert besparingen op en verbetert de kwaliteit van de behandelingen.
- *Meer gerichte zorg:* D66 brengt de AWBZ weer terug naar de kern; zware, onverzekerbare, langdurige zorg. Wat er niet onder valt, gaat naar de ZVW of de WMO. Zo blijft een andere, sterke, AWBZ over, beperkt maar sociaal. D66 wil bijvoorbeeld wonen, zorg en service onderscheiden: de zorg wordt vergoed; wonen, verblijf, begeleiding en service zijn voor eigen rekening of worden op een andere manier vergoed.
- *Eigen bijdragen:* D66 schaft het eigen risico af en voert een eigen bijdrage in van 10% van elke zorgrekening, met een inkomensafhankelijk maximum van €400 per jaar. Hierdoor wordt rekening gehouden met de lagere inkomens en ook het kostenbewustzijn vergroot.
- *Hervorming zorgtoeslag:* het aandeel mensen dat recht heeft op een zorgtoeslag neemt, als gevolg van de snelle stijging van de zorgkosten, snel toe, van 70% nu naar 85% in 2015. Door de zorgtoeslag geleidelijk te hervormen, wordt weer recht gedaan aan waarvoor de zorgtoeslag oorspronkelijk bedoeld was.

Ondanks de maatregelen die D66 wil nemen, zullen de uitgaven voor gezondheidszorg in de komende jaren toe blijven nemen. Dit betekent dat ook de zorgpremie in de komende jaren zal blijven stijgen. D66 gaat hiervoor geen compenserende maatregelen nemen.

Tabel 8: Gezondheidszorg (in mln, + = intensivering, -/- = ombuiging)

	2015	Structureel
Meer efficiency (zorgnetwerken, vergroting concurrentie)	-1000	-1000
Meer gerichte zorg (scheiden wonen-zorg, awbz naar de kern)	-2000	-2200
Eigen bijdragen (hogere eigen bijdrage, met max €400 per jaar)	-1000	-1000
Hervorming zorgtoeslag	-200	-1800
Totaal	-4200	-6000

2. Veiligheid, defensie en internationale samenwerking

D66 is voorstander van meer internationale samenwerking. Dit geldt zowel op het terrein van veiligheid en defensie als op de diplomatieke vertegenwoordiging van Nederland in het buitenland.

Wat wil D66

- *Veiligheid.* Meer samenwerking en hogere efficiency is mogelijk, bijvoorbeeld bij de rechterlijke macht, het openbaar ministerie en in de asielketen. Ook bij de politie is door opschaling van alle belangrijke beheersbeslissingen en het beheer van alle voorzieningen tot nationaal niveau efficiencywinst mogelijk. Landelijke en regio-overstijgende beleidsprioriteiten kunnen aan de politieorganisatie worden opgedragen. Dit mag echter niet ten koste gaan van veiligheid en van de rol van de lokale democratische controle. Dit geldt wil D66 gebruiken om de kwaliteit en snelheid van justitie en politie te verbeteren, daarom boekt D66 hiervoor geen besparing in. Dit betekent dat wij kunnen zorgen voor blauw op straat. D66 is ook voorstander van de deregulering van het softdrugsbeleid, zodat politie en justitie kunnen worden ingezet op andere terreinen.
- *Internationale samenwerking:* Nederland heeft een groot internationaal postennetwerk. D66 wil meer samen werken met andere EU-landen. Met EU-ambassades in het buitenland kunnen door gedeelde huisvesting en het overnemen van taken besparingen worden gerealiseerd.
- *Herstructurering krijgsmacht.* Minder focus op onderdelen die door onze bondgenoten kunnen worden uitgevoerd, in het bijzonder de landmacht, en specialisatie op taken die we bewezen goed kunnen uitvoeren, met nadruk op specifieke activiteiten van luchtmacht en marine (transport). De doelmatigheid van de krijgsmacht kan worden verhoogd door de diversiteit in materieel terug te brengen en internationaal samen te werken bij inkoop en onderhoud, bijvoorbeeld ten aanzien van de opvolger van de F16, waarbij D66 de komende kabinetsperiode geen JSF straaljagers zal aanschaffen. Ook de doelmatigheid binnen de defensie organisatie kan worden vergroot door ondersteunende diensten als catering en ICT uit te besteden en arbeidsvoorwaarden meer in lijn te brengen met die van andere overheidssectoren, met uitzondering van gevarentoeslagen en vergoedingen op uitzending. Op termijn zullen ook de vervroegde uittreding en de ruime ziektekostenvergoeding worden versoerd.
- *Verlengen korting EU-afdrachten:* in 2006 heeft het toenmalige kabinet een korting op de EU-afdrachten uitonderhandeld van €1 miljard per jaar. In 2013 loopt de korting op de EU-afdrachten af. D66 vindt dat Nederland deze korting in stand moet houden in de periode na 2013.

Tabel 9: Veiligheid, defensie en internationale samenwerking (in mln, + = investering, -/- = ombuiging)

	2015	Structureel
Veiligheid: deregulering softdrugs	-250	-250
Internationale samenwerking (EU-ambassades)	-100	-100
Herstructurering krijgsmacht (samenwerking, bedrijfsvoering, materieel)	-750	-750
Verlenging korting EU-afdrachten	-1000	-1000
Totaal	-2100	-2100

3. Overige maatregelen

- *Leefvorm neuraal beleid:* Nederland geeft per jaar €9 miljard uit aan verschillende kindregelingen. Deze tegemoetkoming in de kosten van kinderen is ongericht en gaat ook naar mensen met zeer hoge inkomens. D66 wil dit traditionele gezinsbeleid hervormen door de kindregelingen (kinderbijslag en

- *Publieke omroep*: D66 is voor een sterke onafhankelijke publieke omroep met een hoogwaardige programmering. Het is van groot belang dat er in programmering een helder onderscheid bestaat tussen publieke en commerciële omroepen. D66 wil geen belastinggeld inzetten voor TV-spelletjes en voetbalrechten (champions league) en het aantal omroepen beperken. Ons omroepstelsel is momenteel te versnipperd en nog teveel gestoeld op de verzuilde samenleving. Nu is het voor omroepen financieel ongunstig om te fuseren. D66 wil daarom de regels voor fusies aanpassen.
- *Integratiebeleid*: D66 wil dat inburgering zich vooral richt op het leren van de Nederlandse taal. De beste manier van integratie is participatie en beheersing van de taal is daarbij een sleutel. Ook moet inburgering meer in het teken van werk komen te staan. Mensen die reeds via werk integreren hoeven geen inburgeringsexamen te doen. D66 wil de inburgeringscursussen specifiek richten op verplichte inburgeraars (asiel, huwelijk, gezin).
- *Vermindering subsidies*: De rijksoverheid geeft per jaar circa €6 miljard uit aan subsidies. D66 wil hierop €600 mln besparen, bij voorkeur via het afschaffen van kleine subsidies met hoge uitvoeringslasten.

Tabel 10: Overige maatregelen (in mln, + = intensivering, -/- = ombuiging)

	2015	Structureel
Leefvorm neutraal beleid (herijking kinderbijslag, kindgebonden budget)	-1500	-1500
Publieke omroep (omvang publieke taak, samenwerking omroepen)	-100	-100
Integratiebeleid (inburgeringscursussen)	-200	-200
Vermindering subsidies	-600	-600
Totaal	-2400	-2400

5. Totaaloverzicht Financieel kader

Tabel 11 geeft een totaaloverzicht van de investeringen, hervormingen en bezuinigingen in 2015 en structureel.

Tabel 11: Totaaloverzicht (in mrd, + = investering, -/- = ombuiging)

	2015	Structureel
Speerpunten		
1. Investeren in onderwijs, onderzoek en innovatie	2 ½	2 ½
2. Naar een activerende arbeidsmarkt	-1½	-6
3. Woningmarkt uit het slot	- 1½	-7 ½
4. Naar een duurzame samenleving	-2 ½	-3 ½
5. Betere en efficiëntere overheid	- 3 ½	-4
Overige maatregelen		
Vermindering groei zorguitgaven	-4	-6
Internationale samenwerking, veiligheid (softdrugs) en defensie	-2	-2
Overig	- 2½	- 2½
Totaal investeringen, hervormingen, bezuinigingen	-15	-29

Uit de tabel wordt zichtbaar dat D66 de overheidsfinanciën in 2015 verbetert met €15 miljard. Op de langere termijn bedraagt de omvang van deze hervormingsagenda €29 miljard. Om dit te bewerkstelligen voert D66 een aantal hervormingen geleidelijk over een langere periode door. Concrete voorbeelden zijn de geleidelijke aanpassing van de hypotheekrenteaftrek (in 22 jaar) en de stapsgewijze verhoging van de AOW-leeftijd naar 67 jaar (in 12 jaar). Hiermee bereikt D66 een overschot op de begroting in 2020 én houdbare overheidsfinanciën na 2020: we schuiven geen rekening door naar de toekomst. Van groot belang is dat D66 dankzij de hervormingsagenda de structuur van de Nederlandse economie versterkt en het groeivermogen op de lange termijn vergroot.

D66 laat de lasten in 2015 per saldo niet stijgen. Tegenover de hogere belastingen als gevolg van de vergroening ('de vervuiler betaalt') en de geleidelijke aanpak van de hypotheekrenteaftrek staat een even grote lastenverlichting op arbeid.

Tabel 12: Totaaloverzicht lasten 2015 (in mrd)

	2015
Lastenverzwaringen	2,7
Afschaffen overdraagbaarheid algemene heffingskorting	0,4
Beperken hypotheekrente	0,3
Vergroening belastingstelsel	2,0
Lastenverlichtingen	-2,7
Lastenverlichting op arbeid	-2,3
Lastenverlichting zelfstandigen (urencriterium)	-0,2
Leven lang leren	-0,2
Totaal	0,0